

بہ نام خدا

سازمان بورس و اوراق بهادار
SECURITIES & EXCHANGE ORGANIZATION

مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

پول شویی

تہیہ کنندگان: سید محمد جواد فرہانیان

پول شویی

Money Laundering

تحقیق و گردآوری: محمدجواد فرزندان - مدیریت پژوهش توسعه مطالعات اسلامی - ویرایش اول بهار ۸۹

این گزارش به تعریف و بررسی شیوه های عملیاتی پول شویی و تاثیر منفی آن بر اقتصاد می پردازد در انتها نیز قانون پول شویی ذکر گردیده است.

فهرست:

۱-	مقدمه	۲
2-	تاریخچه اصطلاح پول شویی	۳
3-	روش های پولشویی	۳
4-	مراحل عملیاتی پول شویی	۴
5-	روشهای عمومی برای پول شویی	۶
6-	مکان پولشویی	۷
6-1-	پول شویی در سیستم بانکی	۷
6-2-	پول شویی در شرکتهای هرمی	۹
6-3-	پول شویی و اعتبارات اسنادی	۱۰
6-4-	پول شویی در بورس و بازار سرمایه	۱۲
7-	تأثیر پول شویی بر اقتصاد	۱۳
8-	سازمان جهانی FATF	۱۴
9-	اندازه گیری حجم عملیات پولشویی	۱۶
10-	شناسایی پول شویی به عنوان جرم در ایران	۱۶
11-	نتیجه گیری و بیان راهکارهای مقابله با پول شویی	۱۷

1- مقدمه

به شکل عام پولشویی از نمادهای شکست سازه اعتماد و اخلاق در بازار است. به اعتقاد بسیاری از اقتصاددانان پایداری سیستم اقتصادی مستلزم برقراری مبانی اخلاقی و اصولی است که اعتبار و اعتماد را در بازاری که به شکل قانونی و تحت مقررات جاری یک کشور فعالیت می‌کند، برقرار می‌نماید. وجود اقتصاد زیر زمینی در هر کشور یکی از مصادیق بی اعتباری و بی اخلاقی در بازار است. جهت اعتبار بخشی به فعالیت‌های سیاه اقتصادی و موجه جلوه دادن این دسته از فعالین اقتصادی، آنان نیازمند بازگرداندن اعتبار و اعتماد به خود می‌باشند. ابزاری که این خواسته را برای آنان فراهم می‌کند یعنی تطهیر کننده دارایی‌های ناشی از فعالیت سیاه‌شان می‌باشد.

وقتی شخصی مالی را تحصیل می‌نماید که منشأ غیرقانونی دارد - خواه مستقیماً آن را بدست آورده باشد یا بدون اینکه خود مرتکب جرم مبنا شده باشد، با علم به اینکه مالی از راه غیرقانونی به دست آمده، آن را تحصیل نماید - می‌کوشد تا با استفاده از روش‌های مختلف مبادرت به تطهیر آن نماید تا خود را از عواقب غیرقانونی بودن این مال برهاند؛ لذا می‌کوشد برای تملک یا تسلط خود بر اموال تحت اختیارش، توجیهی قابل قبول و قانونی ارائه نماید. پول‌شویی فعالیتی غیرقانونی است که در طی انجام آن، عواید و درآمدهای ناشی از اعمال خلاف قانون، مشروعیت می‌یابد. به عبارت دیگر پول‌های کثیف ناشی از اعمال خلاف به پول‌های تمیز تبدیل گردیده و در بدنه اقتصاد جایگزین می‌شود. در واقع پول‌شویی به مشروع جلوه‌دادن پول‌هایی که از راه‌های غیر قانونی و نامشروع بدست می‌آیند با استفاده از روش‌هایی که باعث پنهان شدن منشأ غیر قانونی آن پول‌ها می‌شوند، گفته می‌شود. در عملیات پولشویی، به عنوان یک فعالیت مجرمانه مالی، درآمدهایی که زاییده فعالیت‌های غیر قانونی است به گونه‌ای با درآمدهای حاصل از فعالیت‌های قانونی در می‌آمیزد که امکان شناسایی و تفکیک آن‌ها از یکدیگر ممکن نیست و می‌توان از این درآمدهای غیرقانونی با حداقل ریسک برای فعالیت‌های دیگری در آینده استفاده کرد. پولشویی از جمله فعالیت‌های ناسالم اقتصادی است که خود زاییده و در عین حال تکمیل کننده فعالیت‌های مجرمانه دیگری به حساب می‌آید. چنین فعالیتی نه تنها اقتصاد کشورها، روابط اجتماعی و سیاسی آنها را نیز تحت تأثیر منفی و زیانبار خود قرار می‌دهد. به همین علت، بررسی آثار منفی و نحوه مبارزه با آن در دستور کار سیاست‌گذاران اقتصادی و مورد توجه دستگاه قضایی کشورها قرار گرفته است. گرچه تلاش زیادی در جهت مبارزه با این جرم مالی انجام گرفته، به علت پیچیدگی عملیات پولشویی و گستردگی آثار و تبعات منفی اقتصادی و اجتماعی آن از یک سو، و فقدان تحقیق و پژوهش‌های لازم برای شناسایی این پدیده، به خصوص در کشورهای در حال توسعه از سوی دیگر، توفیق چندانی به دست نیامده است. اقتصاد ایران به علت قرار گرفتن در شاهراه فعالیت‌های قاچاق، فعال بودن بخش‌های زیر زمینی، نبود قوانین و مقررات لازم برای مبارزه با پولشویی، به حساب می‌آید. خلاف‌کاران از طیف وسیع اعمال غیر اخلاقی و غیر قانونی مانند قاچاق مواد مخدر، تقلب، ثروت‌های قابل مصادره، گروگان‌گیری، قمار و همچنین اهدای پول به سازمانهای تروریستی و حتی تقلب مالی در اینترنت و یا دیگر ابزار اطلاع رسانی سودهای کلانی را بدست می‌آورند. عملیات پول شویی به منظور تأمین منابع برای فعالیت‌های مجرمانه بعدی در مقایسه با دیگر آثار منفی آن از اهمیت بیشتری برخوردار است. این که پولشویی می‌تواند به عنوان یک جرم مستقل در نظر گرفته شود و حساسیت به وجود آمده برای مبارزه با پولشویی و مجازات در نظر

گرفته شده و برای آن به میزان بیش از مجازات لحاظ شده برای جرائم منشاء می‌تواند به همین دلیل باشد. در همین راستا قانون مبارزه با پولشویی، اسفندماه 1386 به تصویب رسیده است.

2- تاریخچه اصطلاح پول شویی

مسأله «پول‌شویی» با نگرش امروزی، برای نخستین بار در سال 1979 و با کشف یک چمدان حاوی ششصد میلیون دلار پول نقد در فرودگاه پالرمو، که حاصل فروش مواد مخدر بود، مطرح گردید. کشفی که به تشکیل پرونده ایتالیایی - آمریکایی «ارتباط پیتزا» منجر شد و در سال 1985 محاکمه آن برگزار گردید؛ اما، در خصوص نخستین زمان استفاده از واژه پول شویی و رواج آن، میان محققان اتفاق نظر وجود ندارد؛ برخی عقیده دارند که ریشه واژه پول شویی به مالکیت مافیا بر شبکه‌ای از رختشویخانه‌های ماشینی در ایالت متحده آمریکا، در دهه 1930 برمی‌گردد؛ در اوایل قرن بیستم در آمریکا، نخستین بار فردی به نام آکاپون گروهی به نام آکاپونز تشکیل داد. این گروه به زور از مردم اخاذی می‌کردند. در آن دوران گانگسترها پول‌های بدست آمده از فعالیت‌های مجرمانه خود را با بهره جویی از کسب و کارهای به ظاهر مشروع مانند تملک و اداره رختشویخانه صورتی مشروع و قانونی می‌بخشیدند؛ در مقابل گروهی دیگر انتخاب واژه پول‌شویی (Laundering) را دقیقاً به خاطر مفهوم «شست و شو و تطهیر کردن» که در این واژه نهفته است، می‌دانند؛ زیرا در فرآیند پول‌شویی نیز با مجموعه‌ای از نقل و انتقالات و اقدامات پول‌های نامشروع را به صورتی مشروع درمی‌آورند؛ اگر چه قول دیگری نیز وجود دارد مبنی بر اینکه ریشه این کاربرد را به قضیه رسوایی واتر گیت مربوط می‌سازند.

3- روش‌های پولشویی

انواع پول‌هایی که می‌تواند به صورت نامشروع در جامعه مطرح باشد، به سه گروه پول‌های کثیف و یا پول‌های آغشته به خون، پول‌هایی سیاه و پول‌های خاکستری تقسیم می‌شود. پول‌های خاکستری، درآمدهای حاصل از فروش کالا و یا انجام دادن کارهای تولیدی است، ولی از نظارت دولت پنهان می‌ماند و دولت از آنها بی‌اطلاع است که معمولاً برای فرار از مالیات این کار را انجام می‌دهند. پول‌های سیاه پول‌های حاصل از قاچاق کالا است، به طوری که درآمدهای حاصل از قاچاق کالا و شرکت در معاملات پر سود دولتی که خارج از عرف طبیعی در صورت می‌گیرد، باعث پیدایش این پول می‌شود پول‌های کثیف یا پول‌های آغشته به خون، مربوط به نقل و انتقال مواد مخدر است. شیوه‌های تطهیر پول پیچیده و متنوع است. شیوه‌های پول‌شویی، به عواملی چون نوع خلاف انجام شده، نوع سیستم اقتصادی و قوانین و مقررات کشوری که در آنجا خلاف صورت گرفته و نوع مقررات کشوری که در آنجا پول تطهیر می‌شود، بستگی دارد. از معمولی‌ترین و مهم‌ترین روش‌های پول‌شویی این است که پول‌شویان برای کاهش جلب توجه مجریان قانون به عملیات پول‌شویی، مقادیر زیادی پول نقد را به مقادیر کوچکی تبدیل نموده و یا به طور مستقیم در بانک سرمایه‌گذاری کرده و یا با آن ابزارهای مالی چون چک، سفته و غیره خریده و در مکان‌های دیگر سپرده‌گذاری می‌کنند. از شیوه‌های دیگر تطهیر پول می‌توان به سرمایه‌گذاری موقت در بنگاه‌های تولیدی - تجاری قانونی، سرمایه‌گذاری در بازار سهام و

اوراق قرضه، ایجاد سازمان‌های خیریه قلابی، سرمایه‌گذاری در بازار طلا و الماس، شرکت در مزایده‌های اجناس هنری و کالاهای قدیمی و انتقال پول به کشورهای دارای مقررات بانکی آزاد مثل کشور سوئیس اشاره نمود. به صورتی که پول کثیف زمانی که در فعالیت‌های قانونی وارد شده و سرمایه‌گذاری شود، در طول گردش و دست به دست شدن با پول‌های تمیز مخلوط می‌شود، طوری که دیگر شناسایی آن ناممکن می‌گردد. متأسفانه، تاکنون روش قابل قبولی برای اندازه‌گیری حجم پول‌شویی ارایه نشده است. با توجه به متنوع بودن روش‌های کسب سود از اعمال خلاف، بالطبع شیوه‌های تطهیر پول نیز پیچیده و متنوع خواهد بود. به عبارت دیگر شیوه‌های پول‌شویی به عواملی چون نوع خلاف انجام شده، نوع سیستم اقتصادی و قوانین و مقررات کشوری که در آنجا خلاف صورت گرفته و نوع مقررات کشوری که در آنجا پول تطهیر می‌شود، بستگی دارد. از معمول‌ترین و مهمترین روش‌های پول‌شویی این است که پول‌شویان برای کاهش جلب توجه مجریان قانون به عملیات پول‌شویی، مقادیر زیادی پول نقد را به مقادیر کوچکی تبدیل نموده و یا بطور مستقیم در بانک سرمایه‌گذاری کرده و یا با آن ابزارهای مالی چون چک، سفته و غیره خریده و در مکان‌های دیگر سپرده‌گذاری می‌کنند. از شیوه‌های دیگر تطهیر پول می‌توان به سرمایه‌گذاری موقت در بنگاه‌های تولیدی، تجاری قانونی، سرمایه‌گذاری در بازار سهام و اوراق قرضه، ایجاد سازمان‌های خیریه قلابی، سرمایه‌گذاری در بازار طلا و الماس، شرکت در مزایده‌های اجناس هنری و کالاهای قدیمی و انتقال پول به کشورهای دارای مقررات بانکی آزاد مثل کشور سوئیس اشاره نمود. به صورتی که پول کثیف زمانی که در فعالیت‌های قانونی وارد شده و سرمایه‌گذاری شود، در طول گردش و دست بدست شدن با پول‌های تمیز مخلوط می‌شود بطوری که دیگر شناسایی آن ناممکن می‌گردد.

بطور کلی عملیات پول‌شویی در سه مرحله انجام می‌پذیرد:

- 1- مکان یابی (Placement): به مرحله‌ای گفته می‌شود که پول نقد بطور فیزیکی وارد سیستم بانکی شده، که البته این مرحله در هنگام سپرده‌گذاری پول‌های غیر قانونی در نهادهای مالی اتفاق می‌افتد.
- 2- لایه‌لایه کردن (Layering): مرحله است که در طی آن درآمدهای نامشروع با یکسری فعالیت‌های مبادلاتی به منظور تغییر وضعیت بین وجوه منابع غیر قانونی به اجرا در می‌آید. به عنوان مثال نقل و انتقال وجوه بین بانک‌ها جزء این مرحله محسوب می‌گردد.
- 3- ادغام (Integration): در این مرحله وجوه غیر قانونی با یکسری فعالیت‌های تجاری و قانونی به بدنه اصلی اقتصاد ترکیب می‌گردد و در موسسات تجاری سرمایه‌گذاری می‌گردد.

4- مراحل عملیاتی پول‌شویی

1-5- ایجاد پول غیر قانونی

معمولاً پول غیر قانونی از سوی بنگاه‌های غیر مشهور و غیر رسمی و اشخاصی که در رابطه با این بنگاه‌ها به صورت غیر قانونی فعالیت دارند تولید می‌شود. این بنگاه‌ها معمولاً از طریق روش‌های غیر مجاز و ارتباط با مسئولان پر نفوذ

کالاهای ارزشمند و یا خدمات ویژه ای را خارج از رویه معمول و با سقفی بیشتر از میزانی که تعیین شده است دریافت می‌کند و معمولاً با استفاده از روشهای برنامه ریزی شده برای فرار از پرداخت مالیات، پول غیر قانونی را بیشتر رواج می‌دهند. در کشورهایی که توزیع با روش یارانه‌ای صورت می‌گیرد و یا از مراکز غیر قابل حسابرسی حمایت می‌شود، فضای مطلوبی برای رواج پول غیر قانونی فراهم می‌شود و رانت‌خواران حداکثر بهره برداری را از تفاوت قیمت مصوب و قیمت آزاد به عمل می‌آورند.

2-5- سند سازی مالی

معمولاً پول غیر قانونی از طریق بنگاه‌ها و واسطه‌های مالی غیر مجاز و غیر متعهد به مقررات نظام بانکی و با استفاده از اسناد جعلی وارد شبکه بانکی می‌شود. امکان جلوگیری از این جریان به خصوص با گسترش فن آوری الکترونیک، مشکل است، لیکن همین فن آوری قادر است که درآینده‌ای نزدیک به نحو رضایت بخشی، طرفهای اصلی و صاحبان واقعی منابع مالی را به طور دقیق شناسایی کنند. بدیهی است استفاده از هر نوع فن آوری جدید، در مراحل اولیه با مشکلاتی مواجه خواهد بود، لیکن به تدریج که جوامع استفاده از فن آوری الکترونیک را قانونمند می‌کنند، ابهامات در رابطه با فرآیند پول شویی کاسته خواهد شد و برعکس تفکر برخی بانکداران، می‌توان امیدوار بود که بتدریج با قبول مقررات بین المللی در زمینه بانکداری الکترونیک، این مشکل نیز نسبت به وضعیت متداول کاهش یابد. در این خصوص آنچه باید مورد تأمل قرار گیرد، بازسازی فضایی است که مؤسسات واسطه مالی می‌توانند در آن به صورت قانونی رشد کنند، بدیهی است در صورت حمایت مستقیم یا غیر مستقیم از انحصارات بزرگ دولتی، به خصوص در زمینه مالی، عرضه‌کنندگان و تقاضا کنندگان وجوه مالی به ناچار به بازار سیاه کشیده خواهند شد و در نهایت با گسترش نهادهای مالی غیر متشکل و زیر زمینی، فضای تاریک و غیر قابل کنترلی برای پول شویی به وجود خواهد آمد. هرگز نباید با بازارهای غیر متشکل پول - جز حالت‌های استثنایی - بصورت مستقیم برخورد شود، بلکه با تشویق و حمایت از واسطه‌های مالی سالم و با بهره برداری از مشورتهای این نهادها می‌توان زمینه را برای از بین بردن پول شویی فراهم کرد. تضعیف پایگاههای واسطه‌های مالی غیر متشکل، همزمان با ایجاد فضای آزاد معاملاتی، عملیات پول شویی را با مخاطراتی رو به رو خواهد کرد. در صورتی که نتوان بین اشخاص و واسطه‌های مالی شفافیت قابل قبولی برقرار کرد، نوعی «اختلاط مالی» پدید می‌آید که فرآیند پول شویی را تسهیل می‌کند.

3-5- اختلاط مالی

اختلاط مالی، پیچیده ترین مرحله از فرآیند پول شویی است، زیرا در این مرحله که معمولاً "مبادلات پولی از طریق نهادهای واسطه و یا کارگذاران مالی صورت می‌گیرد، به سهولت سر نخ اصلی مبادله، یعنی عرضه کنندگان پول در ابهام قرار می‌گیرند. پیچیدگی اختلاط مالی زمانی که داد و ستد جنبه بین المللی پیدا می‌کند به مراتب افزایش می‌یابد، زیرا در بسیاری از کشورها، مقررات بین المللی در رابطه با پول شویی به تصویب نرسیده است و یا رعایت نمی‌شود. از این رو کسانی که از طریق پول شویی به مبادلات مواد مخدر و یا قاچاق کالا می‌پردازند در واقع با اختلاط پولهای آلوده، مجدداً با قدرت بیشتری نهادهای سالم و واقعی هر کشور را نشانه گرفته اند. گاهی کسانی که به محافل

تصمیم گیری نزدیک می شوند ، با استفاده از رانت اطلاعاتی ثروت قابل ملاحظه ای را بدست می آورند این مسئله نیز باید نوعی «پول شویی ضمنی» تلقی شود. در هر حال ، وقتی از طریق رانت اطلاعاتی ثروتی به وجود می آید و با سایر منابع بانکها و مؤسسات اعتباری مخلوط می شود ، بلافاصله جناح سیاسی تحت تأثیر خود را تقویت خواهد کرد و در این حال مبارزه با مسئله پول شویی تا حدود زیادی دشوار خواهد شد .

4-5- تشویق پول شویی

تا زمانی که صاحبان غیر قانونی پول با فریب مجریان قانون به عملیات پول شویی مبادرت می ورزند، پول شویی یک مسئله ساده است، اما پس از این که صاحبان غیر قانونی پول برخورد قانون و شکل دادن آن به نفع خود دسترسی پیدا کند مثل کشورهای آمریکای لاتین؛ آنگاه با مسئله پول شویی شتابنده مواجه خواهیم بود. در هر حال موضوع پول شویی در ابتدا ممکن است موردی و تحت تأثیر عوامل مختلف آسیب شناختی روی دهد. این مسئله نیز مثل اکثر آسیبهای اجتماعی قابل رفع است ، اما زمانی که پول شویی به عنوان یک هدف سازمان یافته سیاسی مشروعیت پیدا کند.

5- روش های عمومی برای پول شویی

با توجه به شیوه های پول شویی، ویژگی های پول شویی را می توان چنین طبقه بندی نمود:

- مسبوق بودن به وقوع جرم مبنا؛
- فراملی بودن؛
- تعدد مباشر؛
- تخصصی بودن ارتکاب؛
- سازمان یافتگی.

اما روش های عمومی برای پول شویی یا روش های تطهیر درآمدهای ناشی از فعالیت های غیرقانونی با توجه به ویژگی و عملیات پول شویی نیز به صورت زیر قابل طبقه بندی هستند:

- تصفیه پول (تبدیل اسکناس ها به یکدیگر)؛
- انتقال پول؛
- استفاده از نظام بانکی؛
- استفاده از اوراق بهادار؛
- سرمایه گذاری؛
- معاملات ساختگی واردات - صادرات؛
- صورت حساب های ساختگی؛

- ایجاد شرکت‌های صوری؛
- استفاده از روش معاوضه پول و

6- مکان پولشویی

انجام هر فعالیت مجرمانه نیازمند شرایط و محیط مناسب برای تحقق آن جرم است. شناسایی این شرایط برای جلوگیری از وقوع جرم اهمیت زیادی دارد. بررسی ماهیت جرم پولشویی و شواهد موجود نشان می‌دهد که پولشویی در محیطی که شرایط زیر را داشته باشد قابل انجام خواهد بود .

- فعالیت‌ها مجرمانه و غیر قانونی باشد .
- بخش‌های غیر رسمی اقتصادی فعال باشند .
- بخش‌های رسمی، به خصوص بازار مالی از کارایی لازم برخوردار نباشد.
- قوانین ضد پولشویی چندان فعال نباشد.
- ریسک عملیات پولشویی چندان قابل توجه نباشد .
- بازارهای مالی به صورت حاشیه‌ای و توسعه نیافته، مرتبط با بازارهای مالی پیشرفته وجود داشته باشد.
- روش‌های پول‌شویی برای دست‌اندرکاران بازارهای مالی قانونی ، بانک‌ها و دیگر عوامل اجرایی شناخته شده نباشد و به راحتی بتوان درآمد به دست آمده را برای فعالیت‌های مجرمانه دیگر به مکان‌های دیگر انتقال داد.

6-1- پول شویی در سیستم بانکی

بعضی از بانک‌ها کانالی هستند که از طریق آنها، اکثر پول‌های کثیف وارد نظام مالی قانونی می‌گردد. تخمین صندوق بین‌المللی پول نشان می‌دهد که همه ساله 2 تا 5 درصد تولید جهان پول‌شویی می‌گردد. که تقریباً نیمی از این کار در بانک‌ها صورت می‌گیرد. مقامات معتقد هستند که بانک‌ها باید مرکز مبارزه با پول شویی باشند، ولی عملکرد بسیاری از آنها ناامید کننده است. در اغلب کشورها بانک‌ها باید سیستم ضد پول شویی (AML) را برقرار کنند. آنها باید بدانند مشتریان چه کسانی هستند و پولشان از چه جایی آمده است و مواظب داد و ستدهای مشکوک باشند. لذا بانک‌ها و موسسات مالی نقش مهمی در مبارزه با پول شویی دارا می‌باشند. خاطر نشان می‌سازد محکومیت یک کشور به ویژه بانک‌ها و موسسات مالی آن به عدم رعایت ضوابط پذیرفته شده بین‌المللی در امر مبارزه با پول شویی متضمن آثار و تبعات سنگینی به لحاظ ریسک سوء شهرت و غیره است این امر باعث می‌گردد مراکز مالی کشورها مورد اتهام قرار گرفته و در سطح بین‌المللی در زمره مراکز مالی غیر مطمئن طبقه‌بندی شوند. مبارزه با پول شویی در وهله اول برای بانک‌ها مشکل است و بعضاً با وظایف قانونی آنها در تعارض است، چون اصل مجرمانه بودن حساب‌ها و اطلاعات فردی

تا اندازه ای بانکها را با مشکل مواجه می کند. بانکها موظف هستند هر جا دلایل قابل قبولی جهت شک به پول شویی وجود دارد، آن را گزارش نمایند. ولی این موضوع امری عملی نبوده و تابع نظریات افراد است.

6-1-1-1-1-6-1 اعمالی که در بانکها پول شویی تلقی می شود

- قرار دادن هرگونه مال (وجه نقد یا اسناد بانکی) حاصل از عملیات مجرمانه نزد بانک یا موسسه مالی
- انتقال یا جا به جایی وجه حاصل از فعالیت مجرمانه از طریق یک بانی یا موسسه مالی به یک بانک و موسسه دیگر
- پرداخت یا استفاده از وجوه حاصل از عملیات مجرمانه توسط یک بانک و موسسه مالی
- وجه یا اعطاء هر وع مال حاصل از عملیات مجرمانه به اشخاص با استفاده از خدمات بانکها
- تبدیل وجوه حاصل از فعالیتهای مجرمانه به ارز یا اوراق بهادار با ابزارهای مالی دیگر

6-1-1-2-2-1-6-2 برخی از مصادیق عملیات بانکی مشکوک

- عدم ارائه اطلاعات مورد نظر شعبه یا عدم احراز اصالت مستندات و مدارک احراز هویت
- فعال شدن ناگهانی حسابهای راکد و کم کار بدون توجیه منطقی
- درخواست انجام عملیات بانکی پیچیده و نیز تقاضای انجام عملیات بانکی که فاقد توجیه بانکی و اقتصادی است.
- تقاضای انتقال وجه (پیش از سقف مقرر) از یک حساب بانکی دیگر/کشور خارجی از طریق حواله، صدور چک و انتقال الکترونیکی
- افتتاح انواع حسابها بدون دلیل و هدف مشخص
- در خصوص اعتبارات اسنادی مصادیقی از وجه درخواست عدم ارائه گواهی بازرسی کالا، درخواست بدون دلیل عدم ارائه گواهی مبدا، ساخت کالا، عدم تناسب قیمت کالای عنوان شده در پروفرمای (پیش فاکتور) ذینفع اعتبار اسنادی با قیمت جهانی
- افزایش غیر عادی موجودی حسابهای بانکی اشخاص و نگاهداشتن غیر فعال وجوه (پیش از زمان مقرر) بدون دلیل منطقی و موجه
- انجام مکرر عملیات و معاملات با مبالغ کمتر از سقف مقرر به منظور عدم شمول مقررات پیشگیری از پول شویی
- عدم بازپرداخت وام یا اعتبار سررسید گذشته و معوق به منظور اینکه بانک وثیقه ای که منشأ آن غیر قانونی است را تملک نماید.

6-2- پول شویی در شرکت‌های هرمی

عده ای با نگاه بدبینانه شرکت‌های هرمی بازاریابی را متهم به پول شویی می‌کنند. استدلال آنها این است که پول‌های جذب شده توسط این شرکت‌ها به دلیل پنهان‌کاری ذاتی این شرکت‌ها و غیر مولد بودن فعالیت اقتصادی آنها مصداق پول شویی است هر چند انتقادات بسیاری بر این استدلال وارد است اما به عنوان یک نظر به این موضوع نیز می‌پردازیم:

شرکت‌های هرمی که در سال‌های اخیر توانسته‌اند طرفداران زیادی پیدا کنند و وجوهی را جذب نمایند، به عنوان یکی از راه‌های پول شویی در کشورها به شمار می‌آیند، این شرکت‌ها با ساختار هرمی و عملکرد غیر متعارف و اشاعه فعالیت‌های غیر اقتصادی و غیر مولد، آثار و تبعات نامطلوب و زیانبار اقتصادی و اجتماعی برای کشور و مردم به همراه خواهند داشت. بعضی از این گونه شرکت‌ها با افتتاح حساب در بانک‌ها اقدام به جمع‌آوری و اخذ وجوهای از افراد و اعضا می‌نمایند و با هماهنگی بانک‌ها پورسانت‌های تعلق‌گرفته به اعضا از ناحیه‌ی شرکت به حساب اعضا واریز می‌شود، فعالیت این شرکت‌ها باعث انتقال وجوه مجرمانه به آنها می‌گردد.

6-2-1- برخی مضار شرکت‌های هرمی از دید منتقدین

- انتقال وجوه مجرمانه به این شرکت‌ها برای عضویت و پنهان سازی اعمال مجرمانه
- ضرر و زیان زیاد به اقتصاد کشور و خروج سرمایه‌های مردمی به صورت ارز از کشور
- فساد و ارتشاء که یکی از جلوه‌های پول شویی است به کرار در این شرکت‌ها انجام می‌گیرد.
- به دست آوردن سود باد آورده حاصل از فعالیت‌های غیر اقتصادی و فقط توسط سر شاخه‌ها
- سرمایه‌گذاری در الماس و طلا برای خروج عواید حاصل از جرم و خرید محصولات این شرکت‌ها با قیمت‌های غیر واقعی

موضوعات و استدلال بالا را باید با توجه به مصادیق جرم پول شویی که در ابتدای گزارش به آن پرداخته شد و در انتهای گزارش اصل قانون نیز ذکر گردیده پیگیری نماییم. اگر چنین موسساتی مصداق پول شویی بودند، تاکنون از جانب مقامات ناظر جهانی مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول تحت کیفر قرار می‌گرفتند. موضوع اصلی آن است سیستم پرداخت در این شبکه‌ها گنگ و نامعلوم است. صد البته پس از غیر قانونی اعلام شدن فعالیت یک شرکت توسط یک دولت اعضای فعال چنین شرکت‌هایی می‌کوشند تا از طرق دیگر و بر خلاف مقررات به تامین خواسته‌های خود بپردازند به این ترتیب اقدام به دور زدن قوانین و مقررات می‌نمایند که این خود مصداق جرم خواهد بود. نگارنده در مطالعات خود جرم اعلام شدن عمل بازاریابی شبکه‌ای در مجامع جهانی را مشاهده نکرده است. در واقع سیستم پرداخت در شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای می‌تواند پول شویی تلقی شود. در این سیستم‌ها پرداخت از طریق شبکه اینترنت، شبکه‌های محلی، ماهواره‌ای و یا از طریق موبایل صورت می‌گیرد. پول‌شویان به دلیل شرایط خاص این شبکه‌ها مانند نقل و انتقال بدون واسطه پول و بی‌نام بودن نقل و انتقالات وجوه و گسترش این نوع سیستم در سطح جهان، مراحل گوناگون پول شویی را از این طریق انجام می‌دهند.

6-3- پول شویی و اعتبارات اسنادی

در این قسمت به زوایای پول شویی از طریق گشایش اعتبارات اسنادی و ضمانت نامه‌های ارزی نگاهی خواهیم افکند:

6-3-1- اعتبارات اسنادی

اعتبارات اسنادی مشهورترین روش پرداختی در تجارت بین‌الملل می‌باشد. شکل اولیه اعتبارات اسنادی توسط اتاق بازرگانی بین‌المللی تحت لوای یکسری مقررات می‌باشد که "UCP" نامیده شده که مقررات متحدالشکل برای اعتبارات اسنادی در سراسر دنیا می‌باشد.¹

6-3-2- پروسه پول شویی از طریق گشایش اعتبار اسنادی:

دو فاکتور اعتبار اسنادی را مستعد پول شویی می‌نماید:

- تمامی فعالیت‌ها بر روی پایه‌ی اسنادی بوده که توسط خریدار و فروشنده معامله می‌شود.
- پرداخت‌های بانک به بانک می‌تواند مبالغ هنگفتی را بین دو کشور به صورت مطمئن انتقال دهد.

اگر خود را در موقعیت پول شویی قرار دهید، که می‌خواهید مبلغ 10 میلیون دلار از آمریکا به هنگ کنگ انتقال دهید اگر بانک A این مبلغ L/C را گشایش نماید باید شما اسنادی که بتواند ظاهر قانونی داشته و بانک را قانع نماید تهیه کنید تا بتوانید این عمل را انجام دهید، این بانک در چه حالتی این L/C را برای شما گشایش خواهد کرد؟

همانطور که میدانیم هر نوعی از اعتبار اسنادی در اصل یک نوع تسهیلات است که بانک با اطمینان از باز پرداخت آن آنرا به اشکال گوناگون نیز اعطا می‌کند اگر پول شویی 10 میلیون دلار در سپرده نزد آن بانک داشته باشد شانس ابلاغ و گشایش این L/C بالا خواهد بود و اگر خریدار و فروشنده در این مجموعه یکسان باشند (در اصل یکی باشد) ابلاغ L/C از سوی این بانک و عدم پرداخت آن از یک سمت به بانک و دریافت آن از سوی سمت دیگر مجموعه مزبور در

¹ در ادامه با یک مثال از بازار خودرو نگاهی اجمالی به مکانیزم اعتبارات اسنادی در دو طریق معامله و خرید خواهیم کرد: شرکت Waikiki (خریدار) و شرکت Fuji motor (فروشنده) قرارداد خرید 200 عدد از مدل‌های Fuji را عقد نموده‌اند؛ شرکت Waikiki از طریق (بانک خریدار North Pacific Bank) اقدام به گشایش یک اعتبار اسنادی به نفع فروشنده می‌نماید، این بانک اعتبار فوق را به بانک ابلاغ کننده (Advising Bank) اعلام می‌کند که "Tokyo Commerce Bank" می‌باشد (بانک فروشنده). بانک ابلاغ کننده، شرکت Fuji Motors را از دریافت این اعتبار مطلع می‌کند، مرحله کلیدی این معامله در این مرحله انجام شده اما کالایی که منتقل و وجهی پرداخت نشده است. این اعتبار، اعتبار استفاده شده نامیده می‌شود و اینکه اعتبار قابل بازگشت و یا غیر قابل بازگشت باشد، موضوع معامله و شرایط معامله فرق خواهد کرد. اعتبار قابل بازگشت توسط خریدار بدون اطلاع فروشنده قابل تغییر می‌باشد که البته برای فروشنده دارای ریسک و خطراتی می‌باشد، اعتبار غیر قابل بازگشت به خاطر ریسک دار بودن حالت قابل بازگشت از سوی فروشنده قابل ترجیح است؛ زیرا حداقل بانک صادر کننده (Letter of Credit - L/C) در شرایط انطباق کامل اسناد معامله شده با شرایط مندرج در L/C به اعتبار خود تعهد پرداخت تعهد وجه را دارد. این نوع اعتبار (غیر قابل بازگشت) بدون توافق هم زمان و مشترک فروشنده و خریدار قابل تغییر نیست؛ اعتبار گشایش شده‌ی حال می‌تواند از سوی بانک ابلاغ کننده Tokyo Commerce Bank تأیید و یا عدم تأیید بگیرد.

اصل پول تمیزی بدست می دهد که دارنده آن با ارائه فاکتوری که در قبال فروش کالا آن مبلغ را تحصیل نموده ادعای داشتن پول تمیزی در قبال صادرات را خواهد داشت.

6-3-3- انواع اعتبارات اسنادی و فرمول پول شویی در رابطه با آن

علاوه بر اعتبارات اسنادی که قبلا توضیح داده شد، اعتبارات اسنادی دیگری که بیشترین کاربرد را در داد و ستدهای درجه دوم دارند به شرح زیر می باشند:

- 1) Straight (مستقیم): ذینفع جهت دریافت وجه اسناد بایستی آنها را به بانک ابلاغ کننده ارائه دهد.
- 2) By Negotiation (مذاکره): ذینفع اختیار انتخاب نحوه دریافت وجه اسناد را به محض معامله اسناد طبق شرایط L/C را دارد.
- 3) Advised L/C (پیشنهادی): بانک ابلاغ کننده مسئولیتی در قبال پرداخت وجه اسناد به ذینفع ندارد.
- 4) Confirmed L/C (تاییدی): بانک ابلاغ کننده مسئول تضمین پرداخت وجه اسناد به ذینفع را دارد.
- 5) Revolving L/C (در گردش): حمل کالا و پرداخت وجه بر پایه بازگشایی مجدد اعتبار و تکرار عملیات مالی آن با همان شرایط اولیه است.
- 6) Transferable L/C (قابل انتقال): ذینفع اولیه توانایی انتقال L/C را به ذینفع ثانویه دارد.
- 7) Red Clause L/C (ماده قرمز): پیش پرداخت قبل از حمل کالا به نفع فروشنده از طرف خریدار پرداخت تا پروسه خرید کامل گردد.
- 8) Stand-by or Performance L/C (عملکرد): بانکی تضمین پرداخت مبلغ اسناد در قبال ایفای تعهدات خریدار را مینماید اگرچه اسناد ارائه شده توسط فروشنده غیر تجاری باشند.
- 9) Back to Back L/C (پیوسته): اعتبار جدیدی به پشتوان اعتبار اولی برای ذینفع دیگری گشایش می شود که غیر قابل انتقال می باشد.

با اشاره به انواع اعتبار اسنادی ضمانت نامه می توان گفت که اولی عامل در استفاده از اعتبار اسنادی در جهت تطهیر پول شناسایی ماهیت خریدار و فروشنده می باشد در صورت اطمینان از این امر بی شک می توان گفت که این اعتبار گشایش شده در جهت شستشوی پول می باشد، اما از آنجا که احراز این امر برای کارکنان ذیربط در بانکها در رابطه با مشتریانی که اقدام به گشایش اعتبار اسنادی می نمایند تقریبا غیر ممکن است لذا در صورت عدم احراز می توان به ارزیابی موارد ذیل توجه نمود.

6-3-4- شروط لازم برای شناسایی اعتبارات اسنادی مشکوک به پول شویی:

علاوه بر سعی در جهت پی بردن به ماهیت واقعی خریدار و فروشنده می توان موارد زیر را نیز بررسی کرد:

1) شخصیت حقیقی یا حقوقی مشتری برای بانک شناخته شده نباشد هرچند تضمینات کافی از مشتری اخذ شده باشد.

2) اعتبار اسنادی مبلغ بالایی داشته باشد.

3) اختلاف مکانی بین نماینده فروش و محل بارگیری کالای فرضی زیاد باشد.

4) کالای اعتبار کالای دست دوم یا مستعمل و یا فرسوده و یا منقضی شده باشد.

5) قیمت کالای خریداری شده بسیار بالاتر از قیمت بازار باشد.

6) بازرسی کالا حذف شده باشد.

7) تاریخ اسناد حمل قبل از تاریخ صدور اعتبار باشد.

8) شرط back to back بدون اعتبار مجاز باشد.

موارد مذکور، شروط لازم برای پول شویی از طریق اعتبار اسنادی بوده ولی کافی نیستند، امروزه شبکه های گسترده پول شویی در جهان با آخرین متدهای در دسترس و آشنایی کافی به نقاط ضعف سیستم های عملیاتی بانکها وبا ترفند های جدید دست به تظهير پول می زنند که آشنایی کامل با قوانین مصوب و آموزشهای مورد نیاز از مهم ترین ابزارهای مورد نیاز جهت جلوگیری از این پروسه می باشد.

6-4- پول شویی در بورس و بازار سرمایه

پول شویی هم می تواند در نظام بانکی و هم در بازار بورس راه یابد. منابع مالی ممکن است از راه غیر قانونی و نامشروع به اوراق بهادار مانند سهام و یا حساب سپرده تبدیل شود. در صورتی که سرمایه گذاران در هنگام فروش سهام، مستند قانونی ارائه ننمایند جای سوال پیش می آید که این درآمد از چه منبعی حاصل شده است، هرچند خرید و فروش سهام در بورس تابع نظام خاصی بوده و سیستم دقیقی برای شناسایی فرد حقیقی یا حقوقی و مکانیسم منظمی برای اعلام جابجایی لحظه ای مالکیت و مالک سهام یا سایر اوراق بهادار وجود دارد. در معاملات بورسی از وجه نقد استفاده نمی شود و وجه مذکور به صورت چک بانکی و سایر ابزارهای بازار پول در اختیار شرکت سپرده گذاری اوراق بهادار و تسویه وجوه، قرار می گیرد. به دلیل رابطه تنگاتنگ بازار پول و بازار سرمایه در تحقق معاملات بازار سرمایه تعیین منشاء و انحرافات احتمالی در پول ورودی به بازار سرمایه یا خروجی از آن توسط ابزارهای بازار پول امکان پذیر است. به عبارتی

منشاء پول آورده شده توسط فرد می‌باید مشخص باشد تا از لحاظ قضایی و امنیتی و انتظامی در صورت بروز خلاف قابل پیشگیری باشد؛ سیستم بانکی و بورس باید متقابلاً در این امر نظارت و کنترل کافی داشته باشند.

جدای از کنترل منشاء پول استفاده از وکیل یا تعیین نماینده قانونی برای خرید و فروش سهام شرکتها راهی برای پول-شویی در بورس است که حلقه ارتباط بین مجرم و پولی را که او به صورت نامشروع کسب کرده است را، از بین می‌برد. نام نماینده در دفاتر و اسناد شرکتها به عنوان دارنده سهام ثبت می‌شود. نماینده فقط عامل و یا امین مالک واقعی است و مالک واقعی سهام ممکن است حتی برای نماینده نیز نامعلوم باشد. آشکار نبودن مالک سهام و شفافیت اطلاعاتی کمتر در این زمینه و سهل نبودن احصاء دارایی‌های افراد در بازار سرمایه برای نهادهای نظارتی پیگیر جریانات پول شویی؛ معامله سهام و اوراق بهادار را به عنوان مجرای برای فرار پول‌شویان جذاب می‌کند.

7- تأثیر پول‌شویی بر اقتصاد

با توجه به حجم عظیم درآمدهای ناشی از ارتکاب اعمال مجرمانه و تلاش برای تظهير این درآمدها، تصمیم گیرندگان اقتصاد کلان باید پول‌شویی را در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی خود در نظر گیرند؛ اما از آنجا که تعیین حجم فعالیت‌های غیرقانونی و درآمدهای ناشی از آن دشوار است، موجب اختلال در داده‌های اقتصادی گردیده و دولت‌ها را در مدیریت اقتصاد دچار مشکل می‌سازد. از آنجا که عملیات پول شویی منابع زیادی از پول را وارد بازار می‌کند و از سوی دیگر در زمان معینی برای انجام فعالیت غیرقانونی دیگر، حجم عظیمی از پول را به صورت ناگهانی از بازار خارج می‌کند و از آنجا که ورود نامعقول این منابع و نیز خروج ناگهانی منابع، تابع عوامل شناخته شده و قابل کنترل نیست، بنابراین بازار مالی را دچار مشکل می‌نماید و ثبات بازار مالی و تعامل بین دو عنصر عرضه و تقاضا را مختل می‌سازد. به دنبال آن اعتماد صاحبان منابع مالی صحیح به بازار از دست می‌رود؛ اعتمادی که نقش تعیین کننده‌ای در جذب منابع داخلی و خارجی در بخش تولیدی اقتصاد دارد و انگیزه صاحبان منابع برای استفاده از این بازارها از بین خواهد رفت؛ در نهایت موجب بی‌ثباتی در تمامی متغیرهای اقتصادی می‌گردد. پولشویی به عنوان یک جرم مالی تأثیر منفی چشمگیری بر رشد و توسعه اقتصادی کشورها به جای می‌گذارد. در قطعنامه‌ای که در ژوئن سال 1998 در مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصویب گردید، تخمین زده شد که سالانه دست کم 2 میلیارد دلار پول تظهير می‌گردد. از جمله اثرات منفی پول شویی می‌توان موارد زیر را نام برد:

- تخریب بازارهای مالی
- فرار سرمایه به صورت غیر قانونی از کشور
- افزایش پول شویی و جرم و جنایت سبب کاهش تقاضای پول و کاهش معینی در نرخ سالانه تولید ناخالص ملی می‌شود
- ورشکستگی بخش خصوصی،
- کاهش بهره‌وری در بخش واقعی اقتصاد

- افزایش ریسک خصوصی سازی،
- تخریب بخش خارجی اقتصاد،
- بی‌ثباتی در روند نرخ‌های ارز و بهره،
- توزیع نابرابر درآمد
- کاهش شفافیت مبادلات اقتصادی در پی رواج پول شویی
- کاستن از منابع درآمدی دولت و ناکارآمد کردن نظام بودجه دولت و کاهش سطح اشتغال
- تحمیل مالیات‌های سنگین بر گروه‌های محدودتری از جمعیت که خود منجر به کاهش توانایی دولت برای عرضه کالاها و خدمات می‌شود.
- تضعیف دولت برای پیشبرد توسعه و عدالت اجتماعی و در پی آن گسترش فقر عمومی
- خروج سرمایه از کشور
- تضعیف امنیت ملی
- تضعیف بخش خصوصی و ایجاد مانع برای عملیات خصوصی سازی
- افزایش ریسک اعتباری
- تأثیر معکوس بر نرخ بهره و ارز و بی‌ثباتی در نرخ‌های آنها که ناشی از انتقال‌های پیش‌بینی نشده وجوه به خارج از مرزها می‌باشد.
- تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌ها
- کاهش کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی
- اخلاف و بی‌ثباتی در اقتصاد
- رشد تورم و افزایش فاصله طبقاتی
- گسترش فساد اداری، رشوه‌خواری و اختلاس
- اثرات مخرب بر روی فرایند جمع‌آوری و تخصیص هزینه‌های عمومی ناشی از ارائه گزارش اشتباه در خصوص درآمد و نیز کمتر از حد واقعی اعلام نمودن درآمدها

8- سازمان جهانی FATF²

جرم پول شویی جرمی فراملی است. سابقه اقدامات بین‌المللی برای مقابله با این جرم به دهه 1980 میلادی باز می‌گردد. که برای نمونه می‌توان به کنوانسیون وین در سال 1988 اشاره کرد. در دسامبر 1988 اولین سند بین‌المللی که

² Financial Action Task Force on Money Laundering

در آن به ممنوعیت تجارت مواد مخدر و داروهای آرام بخش و درآمدهای حاصله دقیقاً اشاره شد و راهکارهایی برای محرومیت جنایتکاران و صاحبان دارایی های نامشروع از طریق سازمان ملل به امضا رسید. در واقع کنوانسیون وین مبنای بسیاری از اقداماتی بعدی بود که در عرصه بین المللی برای مبارزه با پول شویی صورت گرفت. در 1989 گروه واکنش سریع مالی به پول شویی (FATF) به عنوان سازمانی پیشرو از سوی کشورهای صنعتی گروه 7 با هدف توسعه راهکارها و افزایش کارایی و ارتقای سیاستهای ملی و بین المللی در زمینه مبارزه با پول شویی تشکیل گردید. اکنون با موافقت نامه های متعدد و پیوستن کشورهای بسیار به این نهاد؛ (FATF) در زمره یکی از سازمان های بین المللی مرجع شناخته شده در مبارزه با پول شویی درآمده است که برای مقابله به فعالیتهای غیر قانونی که همه زمینه های اقتصادی را در برمی گیرد شکل گرفته است. FATF شامل 31 عضو (29 کشور و 2 سازمان بین المللی) می باشد که شامل کشورهای چون آمریکا، اسپانیا، ترکیه، یونان، آلمان، سوییس، ایسلند، ایرلند، ایتالیا، ژاپن، لوکزامبورگ، مکزیک، هلند، سوئد، نروژ، پرتغال، سنگاپور و شورای همکاری خلیج فارس است که مهمترین مراکز مالی جهان را در خود جای داده اند. این سازمان با دستورالعمل 40 ماده ای کلیه جنبه های مبارزه با پول شویی را مورد مطالعه و بررسی قرار داده و اعضای آنها همه قوانین را پذیرفته و باید مورد پذیرش قرار دهند. کنوانسیون وین و کنوانسیون پالمو، پول شویی را در کل یک جرم بزرگ اقتصادی می دانند و بر مبنای FATF شناسایی مشتریان باید به این شرح صورت گیرد:

- اخذ اطلاعات در خصوص و اهداف و ماهیت روابط تجاری

- احراز و شناسایی هویت مشتری

در ابعاد جهانی موسسات و بنگاههایی که در زیر نامبرده می شوند از منظر سازمان های مبارزه با پول شویی، مکان های دارای قابلیت پول شویی قلمداد شده اند:

- دفتر معاملات املاک

- معامله کنندگان سنگ های قیمتی، طلا و الماس

- قمارخانه ها

- سردفتران و دفترهای معاملات املاک

- مدیریت های حساب سپرده و سهام

- خرید و فروش موسسات شکل گرفته مالی

بر همین اساس می دانیم که مجوز تأسیس بانک های مجازی باید به سختی انجام شود. به همین ترتیب هم موسسات مالی نباید با موسسات خارجی و بانک های دور از سرزمین اصلی در ارتباط باشند. (FATF) پیشنهادهایی را در زمینه شناخت و تأمین مالی تروریسم مطرح کرده است. علاوه بر این همه کشورها باید در شناسایی تأمین مالی تروریسم و پول شویی مربوط به آن حساس باشند و بنابراین باید تأمین مالی تروریسم و اعمال تروریستی و

همکاری با این سازمانها و بانک ها و موسسات مالی طریقی را بیاندیشند که این جرمها به عنوان منشأ اصل پول - شویی شناخته شوند.

9- اندازه گیری حجم عملیات پولشویی

تاکنون روش قابل قبولی برای اندازه گیری حجم پولشویی ارایه نشده است. با توجه به وابستگی عملیات پولشویی با فعالیت‌های غیر رسمی اقتصادی، طبیعی است که نباید انتظار برآورد حجم پولشویی را داشته باشیم. گرچه در مطالعات تجربی به عمل آمده روش‌هایی ارایه شده که از آن جمله می‌توان به روش‌های:

- پنج درصد GDP هر کشور،
- بررسی مازاد پس انداز در نظام بانکی،
- روش داده‌ها و ستاده‌ها،
- همچنین، روش خرد به شکل مراجعه به بازار و تحت نظر گرفتن افراد مجرم،

چه به صورت مستقیم و چه به صورت غیر مستقیم، را نام برد. اما هیچ یک از این روش‌ها توان برآورد دقیق و قابل قبول حجم پولشویی را نداشته‌اند. تحقیقات بسیاری نیز در زمینه برآورد اقتصاد زیر زمینی صورت گرفته، که با برآورد حجم این اقتصاد، می‌توان به مظنه‌ای برای حجم پول شویی در اقتصاد دست یافت.

10- شناسایی پول شویی به عنوان جرم در ایران

برابر اصل 49 قانون اساسی دولت مکلف است رقابت پذیری ناسالم اقتصادی که موجب تضعیف بخش خصوصی قانونی میگردد همچنین ثروت‌های ناشی از رشوه، اختلاس سوء استفاده از موقوفات، سوءاستفاده از مقاطعه کاری‌ها و معاملات دولتی و فروش زمین های موات، دایر کردن فساد و سایر موارد نامشروع را گرفته و به صاحب حق رد نماید و در صورت معلوم نبودن او به بیت المال بدهد. این حکم را دولت باید با رسیدگی، تحقیق و ثبوت شرعی اجرا نماید. با توجه به آثار زیان بار اقتصادی و اجتماعی، در تاریخ 1381/6/27 هیأت وزیران لایحه پول شویی را تصویب و برای طی مراحل قانونی به مجلس شورای اسلامی تقدیم نمودند. تا اینکه در سال 1388 پس از تحقیق و بررسی فراوان قانون پولشویی به تصویب رسید.

ایران برای دستیابی به یک اقتصاد سالم نیاز به قوانین باز دارنده علیه مفاسد اقتصادی دارد. برخی اعتقاد دارند کشورهای در حال توسعه از جمله ایران به دلیل کمبود منابع مالی می تواند بستر مناسبی برای عملیات پول شویی باشد که در نهایت اقتصاد کشور هم می تواند از منافع آن بهره مند شود ولی با توجه به تبعات ناشی از پول شویی، پول کثیف ذاتاً بنابر ماهیت خود پدیده ای سیال و بی ثبات است که به بخش های سایه ای و زیر زمینی اقتصاد نفوذ می کند. از این رو پول کثیف مختل کننده ی سیاست های توسعه و موجب بی ثباتی و ناپایداری در اوضاع اقتصادی است. اندیشه مبارزه با پول شویی در ایران از زمان ارائه طرح ساماندهی اقتصادی مطرح شده است. ایران با امضاء کنوانسیون وین

ملزم به وضع قانون ضد پول شویی در قوانین خود شده است، اما آنچه که در بحث پول شویی در ایران مطرح است، بدیع بودن موضوع و عدم اطلاع و دانش کافی مردم از عوارض ناشی از عملکرد پول شویی در جامعه می باشد، این پدیده هنوز به عنوان یک عمل نکوهیده شناخته نمی شود و با وضعیت کنونی اقتصاد ایران مبارزه با پول شویی در کشور ما دشوار خواهد بود. در این دشواری عوامل گوناگونی از جمله حجم بالای استفاده از پول به صورت نقدی و عدم استفاده از کارت های اعتباری و سپرده گذاری این وجوه نقد در صندوق های قرض الحسنه خیریه و صندوق های اعتباری غیر مجاز و صرافی ها که خارج از نظارت بانک مرکزی فعالیت می کنند؛ موثر می باشد.

با تصویب قانون و جرم شناختن پولشویی هنوز فرهنگ سازی در این زمینه آغاز نشده است. طبق تعریف قانون مبارزه با پولشویی در ایران، جرم پولشویی عبارت است از:

الف - تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد؛

ب - تبدیل، مبادله، یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشاء غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد؛

ج - اخفاء یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشاء، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه جایی، یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

11- نتیجه گیری و بیان راهکارهای مقابله با پول شویی

پول شویی به عنوان یک جرم بین المللی در عرصه جهانی مورد پذیرش قرار گرفته است. همانگونه که ذکر شد پول شویی بنیان بقای اقتصاد که همانا اخلاق و اعتبار آن است را مورد حمله قرار می دهد بنابراین آفت اصلی برای توسعه و امنیت اقتصادی است. از سوی دیگر موضوعی است که همه کشورهای جهان را اعم از توسعه یافته یا در حال توسعه با آن دست به گریبان هستند زیرا اقتصاد سیاه یا زیر زمینی در کارترین شکل اقتصادهای جهان نیز قابل مشاهده است. در ایران نیز اغلب ویژگی هایی که می تواند زمینه ساز بستر پول شویی شود، وجود دارد. از جمله، وجود بازارهای غیر رسمی گسترده و نظام مالی غیر شفاف و اقتصاد زیر زمینی، عدم کنترل لازم نهادهای دولتی در امور اقتصادی و همچنین وجود نظام اداری ناکارآمد، کمبود منابع مالی و سرمایه به عبارت دیگر فاکتورهای شناسایی یک کشور در حال توسعه را می توان موضوعات زمینه ساز برای پول شویی قلمداد کرد. آگاهی عمومی اجتماع از تخلفات مالی و بسیج شدن وسایل ارتباط جمعی سیاست گذاری مناسب کشور اجرای مقررات و قوانین مشخص و تلاش و جدیت مسوولین در این زمینه می تواند از جمله راهکارهای مبارزه با پول شویی باشد. محدودیت عرضه و حمل و نقل پول نقد و جایگزینی پول الکترونیک یا حوالجات بانکی از دیگر راهکارهای مقابله با پول شویی است. بنابر پیشنهادهای مراجع بین المللی

راهکارهای مبارزه با پول شویی برای اقتصادهای نظیر اقتصاد ایران، فارغ از هست و نیست‌های موجود اقتصاد ایران چنین تبیین گردیده است:

- تدوین نظام حسابداری و استانداردهای مناسب در مدیریت مالی
 - اصلاح سیستم مالیاتی در رابطه با فرار مالیاتی
 - ایجاد قوانین و واکنش‌های کیفری مناسب در خصوص پول شویان
 - شفاف سازی حساب‌ها توسط نظام بانکی
 - ایجاد زیر ساخت‌های لازم برای مستند سازی اطلاعات مربوط به نقل و انتقال وجوه و دارایی‌ها با حفظ سرعت عملیات و ایجاد سیستمی که مشخصات کامل فرد فرستنده حواله در آن ثبت گردد.
 - پیگیری حواله های مشکوک در سیستم بانکی
 - عدم فروش ارز، اوراق بهادار، چک‌های مسافرتی و غیره به مشتریانی که برای بانک شناخته شده نیستند.
 - بازرسی و کنترل و نظارت مداوم از سیستم مالی کشور و صرافی ها
 - افتتاح حساب و احراز هویت کامل فرد فرستنده حواله در سیستم بانکی که بطور مداوم اقدام به ارسال حواله به مقاصد مختلف می کند.
 - جلوگیری از فعالیت موسسات اعتباری و صندوق‌های قرض‌الحسنه که بدون مجوز بانک مرکزی اقدام به فعالیت های مالی می‌کند که باعث برهم زدن سیاست های پولی و مالی کشور می‌شوند.
- در ایران پول شویی از طریق خرید و فروش سهام با عنایت به سیستمی که برای نقل و انتقال سهم و پول از طریق شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه، وجود دارد؛ دامنه تقلبات و عدم شفافیت در معاملات بورسی بسیار محدود گردیده است. نکته بارز برای توجه بیشتر بر عملکرد کارگزاران سهام در زمینه خرید و فروش وکالتی سهم باز می گردد. همچنین نقل و انتقالات غیر رسمی سهام نیز بستر ساز پول شویی در بازار اوراق بهادار است. با این همه بیشترین نظارت بر پول شویی می‌تواند در سیستم پولی و بانکی کشور اتفاق افتد. چراکه مجرای ورود به بازار اوراق بهادار کشور نیز از طریق سیستم بانکی امکان پذیر است. توجه به مطالعات محققان در امور بانکی و برای جلوگیری از پول شویی از طریق سیستم پولی و بانکی پیشنهادهایی ارائه گردیده است. به شکل عام می‌توان راه‌های جلوگیری و به حداقل رساندن پول شویی در سیستم بانکی و مالی را به شرح زیر برشمرد:
- ایجاد روش‌های گزارش دهی داخلی در مورد داد و ستدهای مشکوک و شبه انگیز
 - ایجاد روش‌های برای تصدیق هویت مشتریان
 - ایجاد روش‌های مناسب حساب ها با هدف شناسایی دقیق حجم داد و ستدها در نهادهای مالی
 - آموزش الزامات قانونی به کارکنان
 - تدوین معیارهای کنترل های داخلی
 - گزارش معاملات بیش از سقف معین

- نگهداری دقیق سوابق شناسایی و معاملات و عملیات
- عدم افتتاح حساب و ارائه هر گونه خدمات بانکی به موسسات و نهادهای اعتباری غیر مجاز

منابع:

- 1- پوریکان، ژلک؛ بزهکاری سازمان یافته در حقوق کیفری فرانسه، علی حسین نجفی ابرند آبادی (ترجمه): مجله تحقیقات حقوقی، شماره 21 و 22، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی - دانشکده حقوق، 1378، ص 330.
- 2- بوسورت، روون و گراهام سالت مارش؛ پول شویی، نصرالله امیر بشیری (ترجمه)، بی جا، اداره کل آموزش نیروی انتظامی، چاپ اول، 1376، ص 2.
- 3- باقرزاده، احد؛ جرائم اقتصادی و پول شویی، تهران، مجمع علمی فرهنگی مجد، چاپ اول، 1383.
- 4- آقازاده، علیرضا، سیاست جنایی تقنینی ایران در قلمرو جرائم قاچاق گمرکی، نشر پیک سبحان، 1381.
- 5- پول شویی و اثرات اقتصادی آن بر نظام پولی و مالی نشریه آفتاب، 1386.
- 6- نوری یوشانلوئی، جعفر، مجموعه قوانین و مقررات مربوط به جرائم قاچاق کالا و ارز، نشر میزان، 1382.
- 7- ماهنامه آموزشی خبری بانک سامان، سال پنجم، شماره 1388، 23.
- 8- حسین ابوحمزه، غلامرضا چیدری "مقابله با پول شویی". جزوه آموزشی بانک صادرات ایران. 1388.

قانون مبارزه با پولشویی

ماده 1- اصل بر صحت و اصالت معاملات تجاری موضوع ماده (2) قانون تجارت است، مگر آن که براساس مفاد این قانون خلاف آن به اثبات برسد. استیلاي اشخاص بر اموال و دارایی اگر توأم با ادعای مالکیت شود، دال بر ملکیت است.

ماده 2- جرم پولشویی عبارت است از:

الف - تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب - تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به‌نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج - اخفاء یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

ماده 3- عواید حاصل از جرم به معنای هر نوع مالی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم از فعالیت‌های مجرمانه به دست آمده باشد.

ماده 4- به منظور هماهنگ کردن دستگاه‌های ذی‌ربط در امر جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اخبار، اسناد و مدارک، اطلاعات و گزارش‌های واصله، تهیه سیستم‌های اطلاعاتی هوشمند، شناسایی معاملات مشکوک و به منظور مقابله با جرم پولشویی شورای عالی مبارزه با پولشویی به ریاست و مسؤولیت وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزراء بازرگانی، اطلاعات، کشور و رئیس بانک مرکزی با وظایف ذیل تشکیل می‌گردد:

1- جمع‌آوری و کسب اخبار و اطلاعات مرتبط و تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی فنی و تخصصی آنها در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف وجود دارد طبق مقررات.

2- تهیه و پیشنهاد آئین‌نامه‌های لازم درخصوص اجراء قانون به هیأت‌وزیران.

3- هماهنگ کردن دستگاه‌های ذی‌ربط و پیگیری اجراء کامل قانون در کشور.

4- ارزیابی گزارشهای دریافتی و ارسال به قوه قضائیه در مواردی که به احتمال قوی صحت دارد و یا محتمل آن از اهمیت برخوردار است.

5- تبادل تجارب و اطلاعات با سازمانهای مشابه در سایر کشورها در چهارچوب مفاد ماده (11).

تبصره 1- دبیرخانه شورای عالی در وزارت امور اقتصادی و دارایی خواهد بود.

تبصره 2- ساختار و تشکیلات اجرائی شورا متناسب با وظایف قانونی آن با پیشنهاد شورا به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

تبصره 3- کلیه آئین نامه های اجرائی شورای فوق الذکر پس از تصویب هیأت وزیران برای تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی ذی ربط لازم الاجراء خواهد بود. متخلف از این امر به تشخیص مراجع اداری و قضائی حسب مورد به دو تا پنج سال انفصال از خدمت مربوط محکوم خواهد شد.

ماده 5- کلیه اشخاص حقوقی از جمله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانکها، مؤسسات مالی و اعتباری، بیمه ها، بیمه مرکزی، صندوقهای قرض الحسنه، بنیادها و مؤسسات خیریه و شهرداریها مکلفند آئین نامه های مصوب هیأت وزیران در اجراء این قانون را به مورد اجراء گذارند.

ماده 6- دفاتر اسناد رسمی، وکلای دادگستری، حسابرسان، حسابداران، کارشناسان رسمی دادگستری و بازرسان قانونی مکلفند اطلاعات مورد نیاز در اجراء این قانون را که هیأت وزیران مصوب می کند، حسب درخواست شورای عالی مبارزه با پولشویی، ارائه نمایند.

ماده 7- اشخاص، نهادها و دستگاههای مشمول این قانون (موضوع مواد 5 و 6) برحسب نوع فعالیت و ساختار سازمانی خود مکلف به رعایت موارد زیر هستند:

الف - احراز هویت ارباب رجوع و در صورت اقدام توسط نماینده یا وکیل، احراز سمت و هویت نماینده و وکیل و اصیل در مواردی که قرینه ای بر تخلف وجود دارد.

تبصره - تصویب این قانون ناقض مواردی که در سایر قوانین و مقررات احراز هویت الزامی شده است، نمی باشد.

ب - ارائه اطلاعات، گزارشها، اسناد و مدارک مربوط به موضوع این قانون به شورای عالی مبارزه با پولشویی در چهارچوب آئین نامه مصوب هیأت وزیران.

ج - گزارش معاملات و عملیات مشکوک به مرجع ذی صلاحی که شورای عالی مبارزه با پولشویی تعیین می کند.

د - نگهداری سوابق مربوط به شناسایی ارباب رجوع، سوابق حسابها، عملیات و معاملات به مدتی که در آئین نامه اجرائی تعیین می شود.

هـ - تدوین معیارهای کنترل داخلی و آموزش مدیران و کارکنان به منظور رعایت مفاد این قانون و آئین‌نامه‌های اجرایی آن.

ماده 8 - اطلاعات و اسناد گردآوری شده در اجراء این قانون، صرفاً در جهت اهداف تعیین شده در قانون مبارزه با پولشویی و جرائم منشأ آن مورد استفاده قرار خواهد گرفت، افشاء اطلاعات یا استفاده از آن به نفع خود یا دیگری به طور مستقیم یا غیرمستقیم توسط مأموران دولتی یا سایر اشخاص مقرر در این قانون ممنوع بوده و متخلف به مجازات مندرج در قانون مجازات انتشار و افشاء اسناد محرمانه و سری دولتی مصوب 1353/11/29، محکوم خواهد شد.

ماده 9- مرتکبین جرم پولشویی علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصل (و اگر موجود نباشد، مثل یا قیمت آن) به جزای نقدی به میزان یک‌چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می‌شوند که باید به حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز گردد.

تبصره 1- چنانچه عواید حاصل به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته باشد، همان اموال ضبط خواهد شد.

تبصره 2- صدور و اجراء حکم ضبط دارایی و منافع حاصل از آن در صورتی است که متهم به لحاظ جرم منشأ، مشمول این حکم قرار نگرفته باشد.

تبصره 3- مرتکبین جرم منشأ، در صورت ارتکاب جرم پولشویی، علاوه بر مجازاتهای مقرر مربوط به جرم ارتكابی، به مجازاتهای پیش‌بینی شده در این قانون نیز محکوم خواهند شد.

ماده 10- کلیه اموری که در اجراء این قانون نیاز به اقدام یا مجوز قضائی دارد باید طبق مقررات انجام پذیرد. قوه قضائیه موظف است طبق مقررات همکاری نماید.

ماده 11- شعبی از دادگاههای عمومی در تهران و در صورت نیاز در مراکز استانها به‌امر رسیدگی به جرم پولشویی و جرائم مرتبط اختصاص می‌یابد. اختصاصی بودن شعبه مانع رسیدگی به سایر جرائم نمی‌باشد.

ماده 12- در مواردی که بین دولت جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها قانون معاضدت قضایی و اطلاعاتی در امر مبارزه با پولشویی تصویب شده باشد، همکاری طبق شرایط مندرج در توافقنامه صورت خواهد گرفت.

قانون فوق مشتمل بر دوازده ماده و هفت تبصره در جلسه علنی روز سه‌شنبه مورخ دوم بهمن ماه یک‌هزار و سیصد و هشتاد و شش مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ 1386/11/17 به تأیید شورای نگهبان رسید.